

Úvod

Človek je bytosť sexuálna. Sexualita je votkaná nielen do tela, ale aj do duše každého (alebo mnohých ?) z nás. Preto musíme sexuálnu výchovu chápať ako neoddeliteľnú súčasť celkovej výchovy. Je potrebné ju nasmerovať smerom k dobrým medziľudským vzťahom v rodine, na výchovu k zodpovednosti, na porozumenie, vzájomnú pomoc, k výchove k zodpovednému materstvu a otcovstvu. *Cieľom sexuálnej výchovy, ako to stanovujú viaceré definície, je dosiahnuť, aby človek na základe získaných poznatkov a vybudovaného hodnotového rebríčka konal a správal sa v súlade s morálnymi zásadami spoločnosti, vedel odolávať negatívnym vplyvom okolia a dokázal v dospelosti vybudovať harmonické partnerské vzťahy založené na láske, úcte, vernosti, tolerancii a zodpovednosti, a dokázal byť zodpovedným a láskavým rodičom.* Sexuálna výchova je možnosťou pre každého z nás rozširovať a rozvíjať svoje poznatky, motiváciu, zručnosti a kritické myslenie potrebné pre zvýšenie kvality zdravia a vyhnutiu sa problémom (url 1). V procese sexuálnej výchovy musíme teda rozlišovať tri základné roviny:

1. oblasť kognitívneho učenia – spočívajúcu v získavaní a pochopení istého množstva poznatkov o biológii a reprodukcii človeka,
2. oblasť emocionálneho (afektívneho) učenia – charakterizovanú utváraním a akceptáciou názorov, pocitov, hodnôt a postojov,
3. oblasť učenia sa zručnosťí (vôľovú oblasť) – ako utváranie a rozvíjanie medziľudských vzťahov, prejavujúce sa v konaní a správaní, pričom všetky tri oblasti sa pri vyučovaní sexuálnej výchovy musia prelínať.

Sexuálna výchova na Slovensku prebieha v rámci predmetu výchova k manželstvu a rodičovstvu s vlastnými učebnými osnovami. Na väčšine základných a stredných škôl sa otázkam sexuálnej výchovy venujú pedagógovia na hodinách náuky o spoločnosti, etickej výchovy (nepovinnej), prírodopisu / biológii, v rámci triednických hodín. Sexuálna výchova je však väčšinou vedená jednorázovo, viacerými učiteľmi, v rámci medzipredmetových vzťahov. Často sa stáva aj to, že sa otázkam sexuálnej výchovy učitelia vyhýbajú. Otázkou tiež zostáva aký „žiadúci hodnotový systém“ (podľa požiadaviek učebných osnov) odovzdávajú vo vzťahu k svojim vlastným názorom, hodnotovej orientácii a presvedčenia samotní učitelia realizujúci tento predmet?

Veľký akcent preto v rámci sexuálnej výchovy v škole kladieme na samotných edukátorov – očakáva sa od nich okrem iného aj schopnosť zmeny nežiadúcich

postojov a správania adolescentov. Sexuálna výchova môže zvýšiť úroveň informácií o sexualite, zmeniť postoje a správanie v oblasti sexuality a / alebo predstaviť zodpovedné sexuálne správanie. Kým odborná literatúra demonštruje, že sexuálna výchova skutočne zvyšuje úroveň informovanosti v danej oblasti (Jorgensen, S.R. - Potts, V. - Camp, B., 1993), priamy účinok sexuálnej výchovy na sexuálne správanie adolescentov je možné potvrdiť oveľa ťažšie.

V súvislosti s vyššie uvedeným považujeme za užitočné poznať skutočné postoje adolescentnej mládeže k partnerstvu, manželstvu, sexualite a rodičovstvu. Cieľom nášho výskumu bolo získať odpovede na otázky:

- aká je úroveň informovanosti adolescentov v uvedenej oblasti,
- ako posudzuje adolescentná mládež svoju vlastnú informovanosť,
- aké sú postoje adolescentov k otázkam partnerstva, manželstva, sexuality a rodičovstva,
- existujú významné rozdiely vo vyššie spomínaných charakteristikách v závislosti od pohlavia, veku, druhu a stupňa školy?

Metodika výskumu a výskumná vzorka

Terénny zber dát pre výskum sa realizoval v máji 2004 formou nami zostaveného dotazníka. Ten pozostával zo 17 otázok zameraných na zistenie úrovne informovanosti v oblasti sexuality a 17 otázok venovaných postojom a názorom v skúmanej oblasti. Otázky vedomostného dotazníka boli stavané ako výroky (správne i nesprávne) a respondenti mali vyjadriť súhlas alebo nesúhlas s uvedeným výrokom. Dotazníky boli administrované skupinovo a anonymne, so štandardnou inštrukciou.

Výskumnú vzorku tvorilo 248 žiakov a študentov základných a stredných škôl vo veku od 13 do 22 rokov. Priemerný vek bol 16,04 rokov. Rozdelenie súboru podľa pohlavia udáva tab.1.

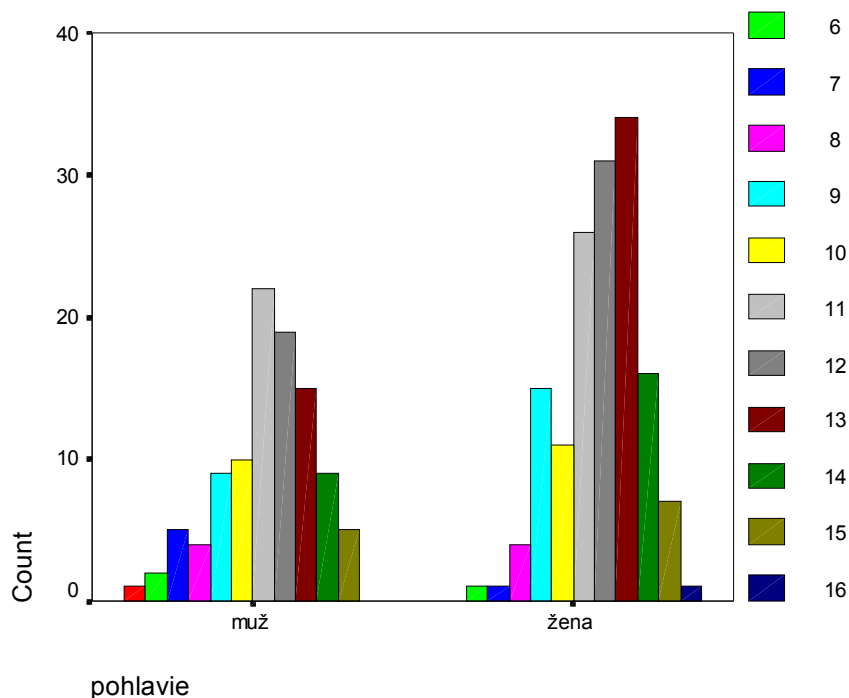
Tab.1 Počet respondentov, rozdelenie podľa pohlavia

		N
pohlavie	1 muž	101
	2 žena	147
spolu		248

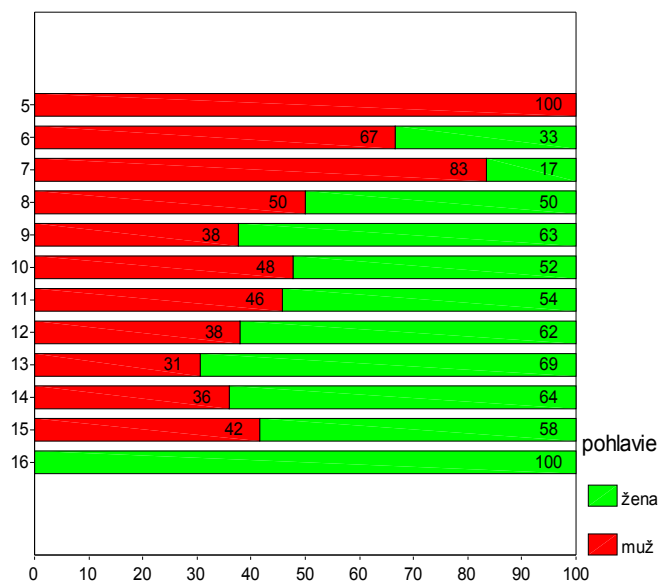
Výsledky a interpretácia

Pri porovnávaní výsledkov vedomostného dotazníka nás zaujímali rozdiely v závislosti od veku, pohlavia, druhu a stupňa školy a zdroja informácií o sexualite. Graf 1 vyjadruje počet správnych odpovedí z maximálneho počtu 17 podľa pohlavia, graf 2 je jeho transformáciou do percentuálneho vyjadrenia. Pre zistenie miery závislosti úrovne vedomostí a veku sme použili neparametrickú Spearmanovu koreláciu. Pri pohľade na tab.2 a tab.3 zisťujeme iba nízku mieru vzťahu medzi vekom a poznatkami. Znamená to, že úroveň informovanosti rastie s vekom mierne.

Graf 1 Počet respondentov podľa pohlavia s daným skóre správnych odpovedí vo vedomostnom dotazníku

Graf 2 Počet respondentov podľa pohlavia s daným skóre správnych odpovedí vo vedomostnom dotazníku (v %)

Graf 1 ukazuje, že najnižší počet bodov dosiahnutý u chlapcov bol 5 (červené pole) a u dievčat 6. Najvyššie dosiahnuté skóre u chlapcov bolo 11, u dievčat 13. Najvyšší dosiahnutý počet bodov 16 mali iba dievčatá, nízke skóre 5-7 bodov dosiahli väčšinou chlapci (5 bodov – 100% chlapcov, 6 -67%, 7- 83%). Úroveň vedomostí u dievčat je vo všeobecnosti vyššia ako u chlapcov skúmaného súboru.

Tab.2 Závislosť úrovne vedomostí a veku v skúmanom súbore

Spearman's rho	VEK	SÚCET	
		Correlation Coefficient	,220**
		Sig. (1-tailed)	,000
		N	263

** korelácia signifikantná na .001

Tab.3 Závislosť úrovne vedomostí a veku v skúmanom súbore

			VALUE	ASYMP. STD. ERROR	APPROX. T	APPROX. SIG.
Ordinal by Ordinal	Somers' d	Symmetric	,172	,046	3,708	,000
		VEK Dependent	,168	,045	3,708	,000
		SÚCET Dependent	,176	,047	3,708	,000

Rozdiel medzi úrovňou vedomostí žien a mužov v našom súbore uvádza graf 3 a tab.4.

Z grafu 2 vidíme, že rozpätie úrovne vedomostí u mužov je širšie (od 6 správnych odpovedí po 15) ako u žien (od 9-15), s minimálnym extrémnym skóre u mužov 5

správných odpovedí. Zároveň možno konštatovať, že úroveň vedomostí u žien je o niečo vyššia ako u mužov, nakoľko 50% respondentiek sa pohybuje v rozpätí 11-13 správnych odpovedí, pričom u mužov je to 10-13. A ako vidíme z tab.4 ($Z=1,061$, $p=0.211$), rozdiel medzi distribúciou vedomostí u mužov a žien nemožno považovať za štatisticky významný.

Tab.4 Výsledok Kolmogorov-Smirnovho testu

		SÚCET
Most Extreme Differences	Absolute	,134
	Positive	,000
	Negative	-,134
Kolmogorov-Smirnov Z		1,061
Asymp. Sig. (2-tailed)		,211

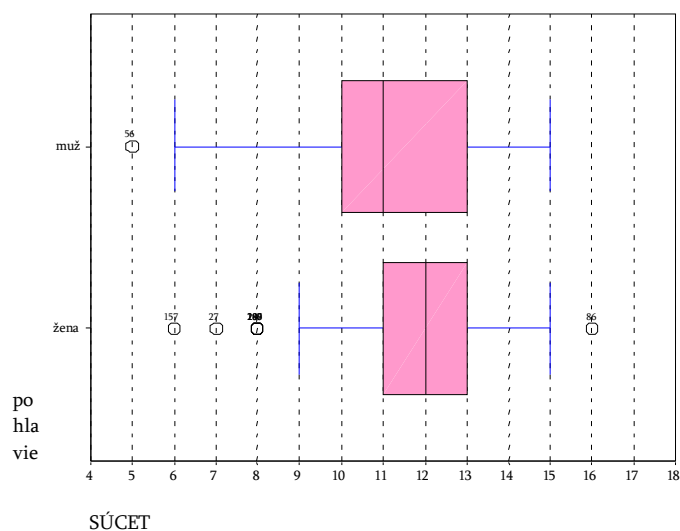
Na základe hodnoty koeficientu éta (0,147) konštatujeme, že muži a ženy sa významne nelíšia v poznatkoch. Hodnota koeficientu éta hovorí len o slabom vzťahu medzi pohlavím a súčtom (teda úrovňou vedomostí). Podobne sme nezistili preukazné rozdiely v úrovni vedomostí respondentov v závislosti od zdroja sexuálneho poučenia. Mierny, ale štatisticky významný nárast úrovne vedomostí sa ukázal v závislosti od stupňa a druhu navštevovanej školy.

Najčastejšie sa chyby vo vedomostnom dotazníku vyskytovali vo výrokoach:

- Ak má žena počas menštruácie pohlavný styk, môže otehotnieť.
- Žena nemôže otehotnieť pri svojom prvom pohlavnom styku.
- K oplodneniu dochádza v maternici.
- Menštruácia je uvoľnenie vajíčka raz mesačne.

Nízka úroveň informovanosti napr. v týchto otázkach vedie následne k možnému rizikovému sexuálnemu správaniu a s tým súvisiacich následkov.

graf 3 rozdiel medzi mužmi a ženami v úrovni vedomostí

Postojový dotazník obsahujúci 17 otázok skúmal napr. postoj adolescentov k predmanželskej sexualite, k masturbácii, k veku prvého pohlavného styku, k antikoncepcii a interrupcii. Zisťoval tiež, do akého veku by adolescenti zasadili svoje vlastné manželstvo a príchod detí, aké sú ich požiadavky a predsavy o vlastnostiach budúceho životného partnera, či by privítali realizáciu sexuálnej výchovy na vlastnej škole a i. Pre tento príspevok vyberáme iba niektoré výsledky, ostatné sú priebežne publikované na iných miestach.

Asi polovica všetkých párov pri prvom pohlavnom styku antikoncepciu nepoužíva, ani sa inak nesnaží o prirodzenú reguláciu počatia (Fenwicková, E. - Walker, R., 1994). Zdá sa, akoby sa mlčky spoliehali jeden na druhého. Často sa partneri hanbia spolu o antikoncepciu hovoriť alebo si s ňou nevedia poradiť. Aj napriek uvedenému je potešujúce, že v posledných desaťročiach vo väčšine krajín sveta prišlo k výraznému počtu jedincov používajúcich pri pohlavnom styku niektorú z foriem spoľahlivej antikoncepcie.

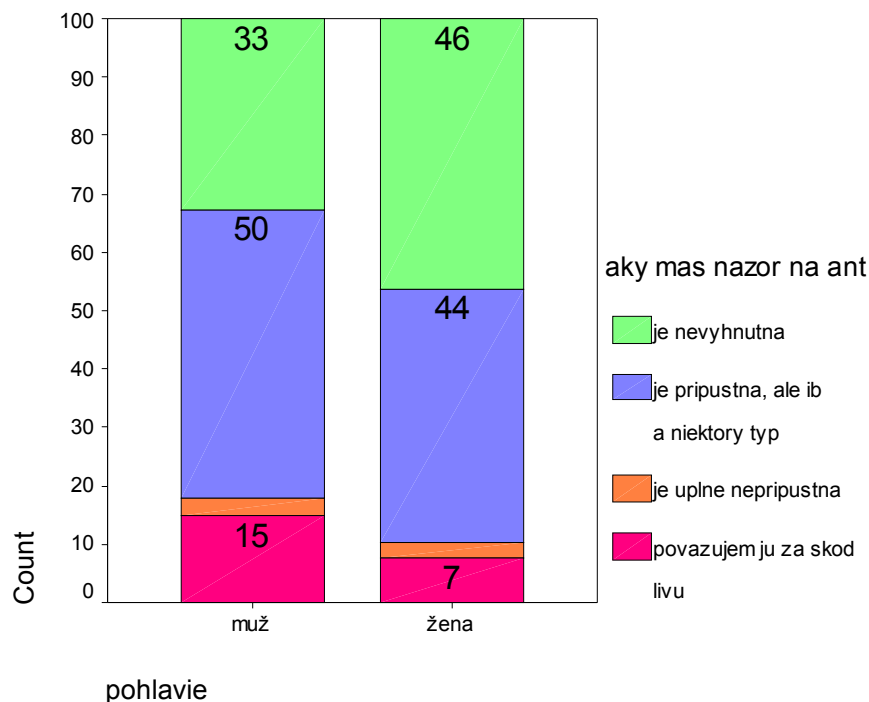
Postoj k antikoncepcii v závislosti od pohlavia v skúmanom súbore vyjadrujú tab.5 , tab.6 a graf 4.

Tab. 5 Postoj k antikoncepcii v závislosti od pohlavia (početnosť)

		AKY MAS NAZOR NA ANTIKONCEPCIU ?				SPOLU
		1 považujem ju za škodlivú	2 je úplne neprípustná	3 je prípustná, ale iba niektorý typ	4 je nevyhnutná	
POHLAVIE	1 muž	15	3	50	33	101
	2 žena	11	4	64	68	147
Spolu		26	7	114	101	248

Rozloženie postoja k antikoncepcii je u mužov a žien približne rovnaké, pričom 47% respondentov považuje antikoncepciu za prípustnú s istými obmedzeniami (najčastejšie akceptovaný je prezervatív a metóda plodných a neplodných dní), 101 respondentov, čo je 39,5% považuje antikoncepciu za nevyhnutnú. Rozdelenie postoja podľa pohlavia zobrazuje graf 4.

graf 4 Postoj k antikoncepcii podľa pohlavia (v percentách)

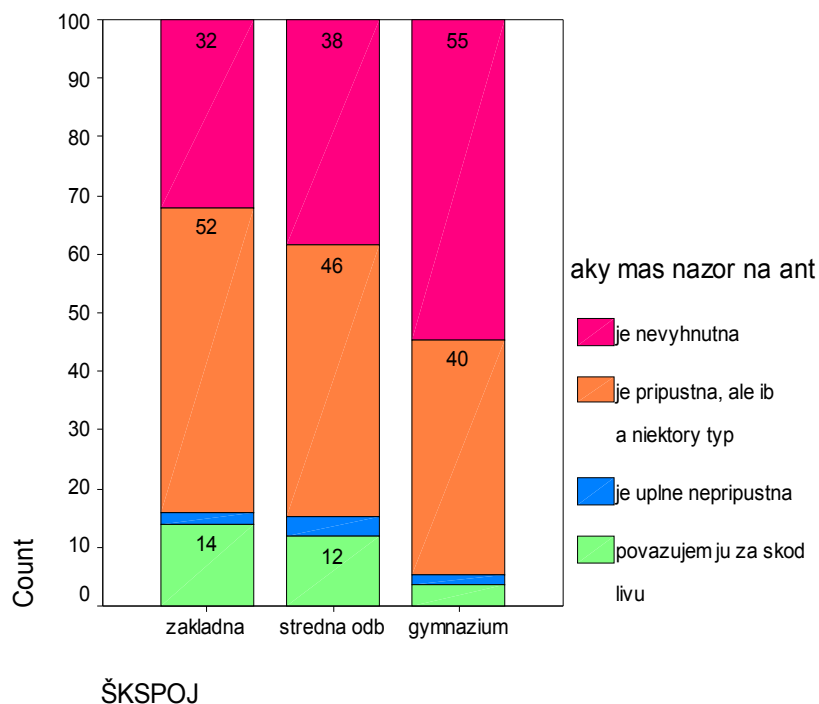
Koeficient neurčitosti vyjadruje nezávislosť postoja od pohlavia (uncertainty coefficient = 0.015). Na základe vypočítaných mier asociácie konštatujeme, že muži a ženy sa nelíšia v postoji k antikoncepcii.

Tab. 6 Miery závislosti

			VALUE	ASYMP. STD. ERROR	APPROX. T	APPROX. SIG.
Nominal by Nominal	Lambda	Symmetric	,034	,053	,637	,524
		POHLAVIE pohlavie	,040	,049	,785	,432
		POST5 aký máš názor na antikoncepciu Dependent	,030	,084	,348	,728
	Uncertainty Coefficient	Symmetric	,015	,012	1,261	,098
		POHLAVIE pohlavie	,019	,015	1,261	,098
		POST aký máš názor na antikoncepciu Dependent	,012	,009	1,261	,098

Podľa K.Turčeka (2003) bol v skupine 16-ročných zistený štatisticky významne rýchlejší sexuálny vývoj učníc, ktoré mali častejší pohlavný styk a viac koitálnych partnerov než stredoškolačky. Typ vzdelávania má podľa neho vplyv na proces získavania sexuálnych skúseností. Na základe rozdielu v sexuálnom správaní sa môžeme domnievať, že bude existovať aj rozdiel v postojoch medzi skúmanými skupinami (žiaci základnej školy, stredných odborných škôl a gymnázií). Rozdiel postojov k antikoncepcii v závislosti od navštevovaného stupňa a druhu školy vyjadrujú tab. 7 a graf 5. Na základe hodnôt Somersovho d (0,153), Kendallových koeficientov (0,149 a 0,133) a Gamma (0,251), významných na hladine 0,001, môžeme hovoriť o slabej závislosti postoja k antikoncepcii od stupňa a druhu školy. So stupňom a druhom školy mierne rastie aj akceptácia antikoncepcie a uvedomenie si nevyhnutnosti jej použitia.

Graf 5 Postoj k antikoncepcii podľa stupňa a druhu školy (v %)

Tab. 7 Postoj k antikoncepcii podľa stupňa a druhu školy

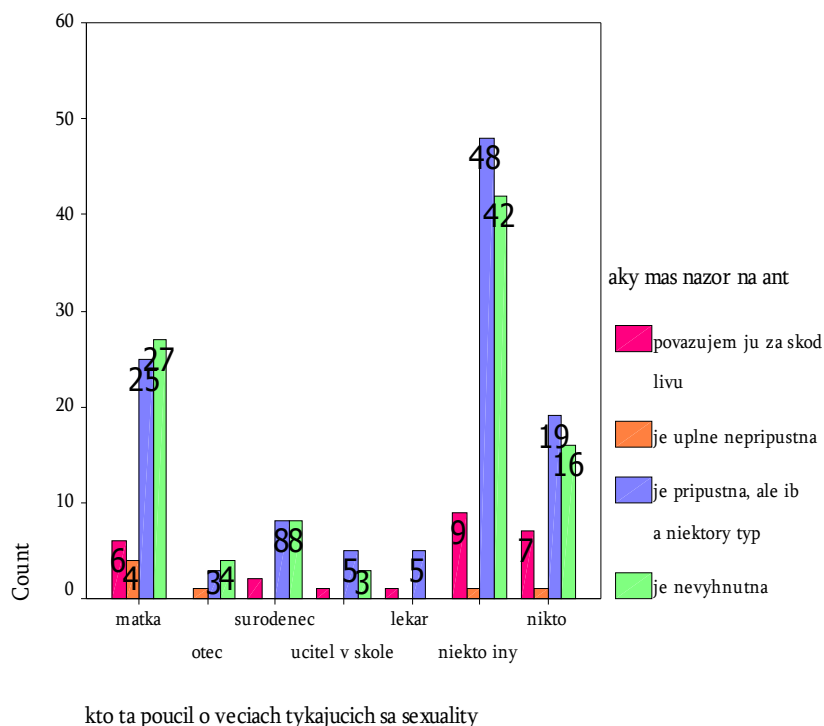
AKY MAS NÁZOR NA ANTIKONCEPCIU ?					SPOLU
	1 považujem ju za škodlivú	2 je úplne nepripustná	3 je prípustná, ale iba niekory typ	4 je nevyhnutná	

ŠKSPOJ	1,00	základná	7	1	26	16	50
	2,00	stredná odb	17	5	66	55	143
	3,00	gymnázium	2	1	22	30	55
Spolu			26	7	114	101	248

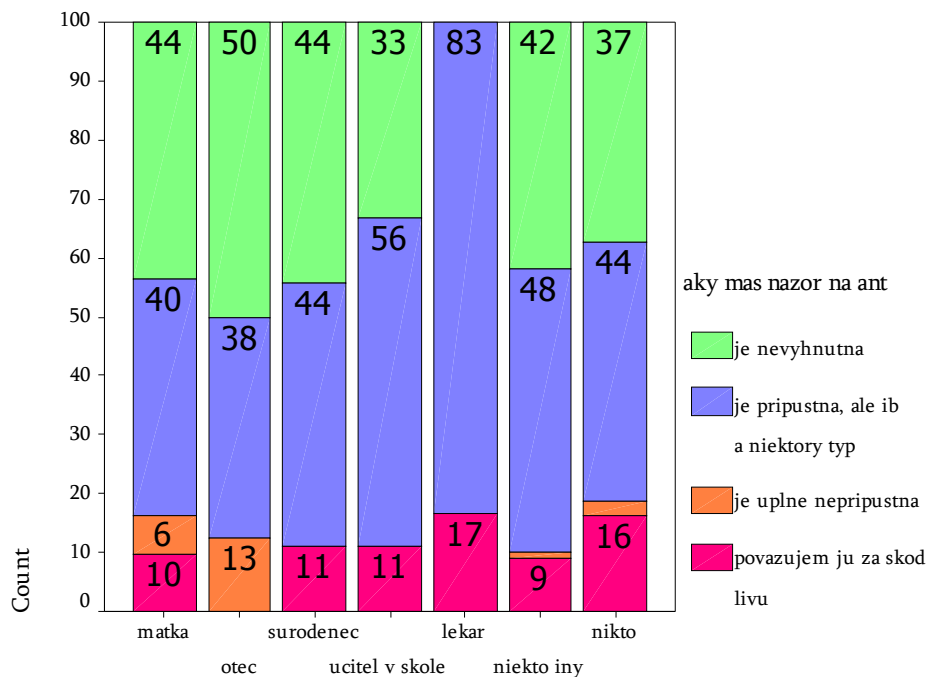
Otázky spojené s ľudskou sexualitou sa stávajú v posledných rokoch "menej tabuizovanou" témou verejnosti aj v rámci Slovenska. Zdroje informácií mladých ľudí o sexuálnych otázkach sa sledujú vo viacerých výskumoch u nás aj v zahraničí. Napr. z výsledkov P.Weissa a J.Zvěřinu (2001) vyplýva, že pri oboch pohlaviach sú stále prevládajúcim zdrojom informácií kamaráti a známi, pričom rodina a škola sa v tejto oblasti uplatňujú takmer nevýznamne. Z hľadiska spoľahlivosti by práve tieto boli najadekvátnejším zdrojom poučenia pre mladých ľudí. A ako potvrdzuje prax, neadekvátne informácie môžu prispieť k vytvoreniu nevhodných postojov a následne i správania v skúmanej oblasti.

Postoj k antikoncepcii vo vzťahu od zdroja informácií o sexualite sa na základe štatistických meraní (koeficient lambda 0,023, koeficient neurčitosti 0,035) javí v skúmanom súbore ako nezávislý. Rozloženie odpovedí zobrazujú graf 6 a graf 7.

Graf 6 Postoj k antikoncepcii podľa zdroja poučenia (početnosť)

Graf 7 Postoj k antikoncepcii podľa zdroja poučenia (v percentách)

kto ta poucil o veciach tykajucich sa sexuality

Záver

Na základe vypočítaných mier asociácie sme zistili, že muži a ženy sa v skúmanom súbore nelíšia v postoji k antikoncepcii. Pri zisťovaní povahy postoja k antikoncepcii od stupňa a druhu školy môžeme hovoriť o slabej závislosti. So stupňom a druhom školy mierne rastie aj akceptácia antikoncepcie a uvedomenie si nevyhnutnosti jej použitia. Postoj k antikoncepcii vo vzťahu od zdroja informácií o sexualite sa na základe štatistických meraní javí v skúmanom súbore ako nezávislý.

Od obdobia, kedy sa narodíme až pokým zomrieme, je každý z nás sexuálnou bytosťou. Keď však hovoríme o sexuálnej výchove, nemáme na mysli iba poučenie napr. v oblasti pohlavného styku, antikoncepcie, pohlavne prenosných chorôb, sexuálnych odchýliek a i. Naša sexualita má oveľa viac dimenzií a súčastí. Týka sa napr. už toho, či sme sa narodili ako muž či žena a či sa rovnako aj identifikujeme, ako vnímame svoju pohlavnú rolu, v čom vidíme rozdiely, či sa vnímame ako eroticky či emocionálne atraktívni pre iných, akými zmenami prechádzame počas puberty či v inom období svojho života, aké sú naše postoje a hodnoty v sexuálnej oblasti, koho chceme za partnera, či chceme mať vlastné deti a s kým, ako vnímame intimitu, ktoré sexuálne vzťahy sú pre nás prijateľné či príjemné, či poznáme všeobecne platné normy a hranice v tejto oblasti? A niekedy... naozaj iba niekedy sexualita rovná sa genitálne správanie.

Aby sexuálna výchova mohla byť integrovanou súčasťou rozvoja osobnosti dieťaťa (napr. v podobe samostatného vyučovacieho predmetu), je nevyhnutná

skupinová práca založená na potrebách mladých ľudí. Sexuálna výchova preto musí byť adresovaná aj rodičom na stretnutiach poriadaných školou. Rodičia by mali poznať osnovy tohto predmetu zodpovedajúce danej vekovej kategórii žiakov. Mali by spolupracovať, a nie mať obavy zo sexuálnej výchovy. Práve rodina hrá v sexuálnej výchove dominantnú úlohu. A sexuálna výchova plní okrem iných aj významnú ochrannú funkciu (bližšie B.Šramová, 2004). Hoci je väčšina rodín nositeľom základných hodnôt a dôvery, predsa v otázkach sexuality neplní svoju úlohu najlepšie. Práve preto, že môže byť dôležitým formovateľom hodnôt svojich detí, ju treba zainteresovať do sexuálnej výchovy. Ale je hlavne na školách, aby poskytli rodičom cennú službu v tejto oblasti.

Miesto záveru by sme uviedli citát zakladateľky Švédskej národnej asociácie pre sexuálnu výchovu (RFSU, 1933), Elise Ottesen Jensenovej, ktorý znie: „Snívam o dni, kedy každé novonarodené dieťa bude vítané, muži a ženy si budú rovní a kedy sexualita bude vyjadrením intimity, radosti anehy“. Kiež by sa jej slová naplnili.

Literatúra

1. Jorgensen, S.R. - Potts, V. - Camp, B.: Project taking Charge: Six-month Follow-up of a Pregnancy Prevention Program for Early Adolescents,. In: Family Relations, 1993, 42, p.401-406
2. Fenwicková, E. - Walker, R.: Sexuálna výchova - sprievodca citovým a telesným dospievaním. Bratislava: CESTY, 1996, 94s., ISBN 80-7181-046-0
3. Šramová, B.: Domáce násilie páchané na deťoch a mládeži. Nitra: UKF. 2004, 152 s. ISBN 80-8050-750-3
4. Turček, K.: Psychopatologické a sociálno-patologické prejavy detí a mládeže. Bratislava: IRIS, 2003, 2.vyd., 168s., ISBN 80-88778-99-9
5. Weiss, P. - Zvěřina, J.: Sexuální chování v ČR - situace a trendy. Praha: Portál, 2001, 159s., ISBN 80-7178-558-X
6. URL1: <http://www.siecus.org>